

De minister van Volkshuisvesting
Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer
Mevrouw dr. J.M. Cramer
Postbus 30945
2500 GX Den Haag

DATUM 16 oktober 2007
KENMERK CGM/071016-03
ONDERWERP Aanbieding onderzoeksrapport 'Levensbeschouwing en
biotechnologie'

Geachte mevrouw Cramer,

Hierbij bied ik u het onderzoeksrapport "Levensbeschouwing en biotechnologie. Een analyse van normatieve argumenten (CGM 2007-08)" aan. Dit onderzoeksrapport is in opdracht van de COGEM opgesteld door een alliantie tussen Schuttelaar & Partners, drs. R.B.M. de Vries en prof dr. J.-P. Wils (Radboud Universiteit Nijmegen).

Religie of levensbeschouwingen spelen een belangrijke rol in het maatschappelijke en ethische debat rond biotechnologie en genetische modificatie. Theologische of religieuze argumenten worden onder meer gebruikt om morele bedenkingen te onderbouwen. Gezien de rol van religie en levensbeschouwingen in het maatschappelijke debat heeft de COGEM opdracht gegeven de normatieve argumenten in kaart te brengen die als basis dienen voor de standpunten en opvattingen over biotechnologie en genetische modificatie van levensbeschouwelijke groeperingen in Nederland.

In het onderzoeksrapport worden de normatieve argumenten beschreven die aanhangers van twaalf van de in Nederland belangrijke levensbeschouwingen gebruiken. De COGEM signaleert dat uit het onderzoek blijkt dat geen van de onderzochte levensbeschouwingen genetische modificatie volledig afwijzen, met mogelijk als uitzondering de antroposofie en 'New Age'. In bijna alle gevallen is er ruimte voor bepaalde toepassingen mits bepaalde doelen worden verwezenlijkt.

Levensbeschouwing wordt hier overigens als containerbegrip gehanteerd. Levensbeschouwing en religie zijn niet synoniem. Immers religie is een type levensbeschouwing, dus kunnen niet alle levensbeschouwingen 'religie' worden genoemd. Echter een scherp onderscheid tussen beiden valt niet altijd te maken. Verder is ook het 'atheïsme' in het onderzoek opgenomen.

In het onderzoek is gekeken naar normatieve argumenten. Dit gaat verder dan ethische argumenten. Het betreft argumenten die voor een levensbeschouwing een verplichtend karakter hebben. Naast het in kaart brengen van de argumenten door middel van interviews met vooraanstaande vertegenwoordigers van de twaalf levensbeschouwingen, is met behulp van focusgroepen onderzocht hoeveel gewicht deze argumenten in de praktijk hebben en welke argumenten daadwerkelijk bepalend zijn voor de meningsvorming. Bovendien ligt aan het rapport een uitvoerige literatuurstudie ten grondslag.

Met nadruk moet gesteld worden dat niet in detail is onderzocht in hoeverre aanhangers van bepaalde levensbeschouwingen staan tegenover genetische modificatie of specifieke toepassingen. Het betreft vooral een analyse van de normatieve argumenten op basis waarvan beslissingen genomen worden. De aard van de afweging kan tussen aanhangers van een levensbeschouwing of stromingen binnen een levensbeschouwing afwijken en kan bepaald worden door meer elementen dan alleen levensbeschouwelijke. Het onderzoek geeft derhalve geen antwoord op de vraag welk percentage van de katholieken, protestanten of atheïsten positief of negatief ten opzichte van genetische modificatie staan, maar wel op de vraag welke normatieve argumenten gehanteerd worden en hoe een centrale institutie (indien aanwezig) tegenover genetische modificatie staat.

De conclusies betreffende de houding van levensbeschouwingen ten opzichte van genetische modificatie zijn geldig binnen de Nederlandse context en kunnen niet geëxtrapoleerd worden naar andere landen, met name die buiten Europa. Inherent aan de gebruikte onderzoeksmethoden, gericht op Nederlandse vertegenwoordigers en burgers, is dat alleen een beeld verkregen is over levensbeschouwingen en de door hun gehanteerde argumenten in Nederland.

Uit het onderzoek blijkt dat er een breed scala is aan standpunten tussen de verschillende levensbeschouwingen. In alle levensbeschouwingen wordt een groot verschil gemaakt tussen genetische modificatie bij planten, dieren en mensen, waarbij de bezwaren tegen het laatste het grootst zijn. In die zin is er geen verschil tussen aanhangers van levensbeschouwingen en 'andere' burgers.

Voorals *tegenstanders* van genetische modificatie of toepassingen daarvan nemen snel toevlucht tot religieuze of theologische argumenten. Voorstanders binnen dezelfde levensbeschouwingen gebruiken echter hoofdzakelijk seculiere, niet religieuze argumenten. Religieuze argumenten, al dan niet in combinatie met seculiere argumenten, lijken de bezwaren tegen genetische modificatie goed te verwoorden.

Het humanisme en atheïsme zijn het liberaalst tegenover genetische modificatie met een groot vertrouwen in het (zelf)kritische vermogen van de wetenschap, in de kracht van autonomie en zelfbeschikking. Het meest afwijzend zijn de orthodoxe stromingen binnen het protestantisme, evenals de antroposofie en 'New Age'. Binnen orthodoxe protestantse kringen weegt de theologische argumentatie van niet ingrijpen in de schepping zwaar. Binnen de antroposofie en 'New Age' zijn er grote bedenkingen, neigend tot fundamentele afkeuring, tegenover de huidige wetenschappelijk-technologische ontwikkelingen, waaronder

biotechnologie. Vertaling van de gebruikte argumenten naar seculiere argumenten is lastig (maar niet onmogelijk) gezien het karakter en aard van deze levensbeschouwingen.

Het onderzoek sluit aan bij de onlangs door de COGEM uitgebrachte signalering “*Het gentech debat ontleedt. Een analyse van terugkerende kernthema's en argumenten* (CGM /071004-01)”. Levensbeschouwingen en grondhoudingen behoren tot hetzelfde domein. Beide oriënteren zich op gedeelde waarden. De mate waarin men zich identificeert met een levensbeschouwing bepaalt mede de positie die men in het debat inneemt. De normatieve argumenten hebben hierbij ook een rol als argumentatiestrategie. Wat uit levensbeschouwelijk oogpunt niet toegelaten is, lijkt niet onderhandelbaar.

De COGEM merkt op dat in het maatschappelijke debat over biotechnologie religieuze argumentaties niet ter zijde geschoven kunnen en mogen worden als anachronistisch en niet ter zake doende. Deze argumentaties kunnen de bezwaren en reserves tegen biotechnologische toepassingen zoals genetische modificaties verwoorden en worden door grote groepen in de samenleving gedeeld. Anderzijds blijkt uit het onderzoek dat de gehanteerde levensbeschouwelijke normatieve argumenten niet absoluut zijn en compromissen niet uitsluiten.

Hierbij is het te bereiken maatschappelijk nut bepalend voor de afweging die ieder individueel maakt. Dit betekent dat zowel de voordelen als nadelen geëxpliciteerd moeten worden. Gewaakt moet worden dat hierbij onrealistisch (on)heilsboodschappen een rol gaan spelen. In discussiebijeenkomsten met burgers kunnen deze inzichten worden toegepast teneinde breder draagvlak voor te nemen beslissingen te verkrijgen.

Met vriendelijke groet,

Prof. dr. ir. Bastiaan C.J. Zoeteman
Voorzitter COGEM

c.c. Dr. D.C.M. Glandorf
Dr. I. van der Leij